

עידן

דע אר
אלקן אביך
ועבדהו

פטרון מערכת דעהו:

נתנדב לע"נ הרה"ח זאב ב"ר משה ע"ה
זו' האה"ח מרת פעריל ב"ר טובי' ע"ה

גליון רט - פרשת ויחי - שנת תשפ"ה

גליון מיוחד לבחורי חמד • ערוכים מתוך משנתו של כ"ק מרן רבינו שליט"א

מהדורת זכרון ברוך: לע"נ הרה"ח ברוך ב"ר פנחס ע"ה - זוו' מרת שיינדל מלכה ב"ר אברהם ראובן ע"ה • הרה"ח יעקב צבי ב"ר מנחם ע"ה - זוו' רחל מינדל ב"ר יחזקאל ע"ה

משנת החסידות

פרשת ויחי

ביאורים ויסודות מורחבים בתורת מרן הבעש"ט ותלמידיו זיע"א

• בתוך המאמר:

- מדוע היה יעקב אבינו במצרים דוקא י"ז שנים?
- איזו תועלת בעבודת ה' יוצאת רק ממצוות שבין אדם לחבירו?
- גם ביום הששי לבריאה נאמר שני פעמים 'טוב'?
- למה נחשבת מכירת יוסף כפגם הברית?
- מה שייך ברכת 'הטוב והמטיב' להתגלות ה' אחד' שלעתידי לבוא?
- מה היתה עומק כוונת השבטים בהשיבם לאביו 'שמע ישראל' וגו'?

מסילת ישרים

שיעורי השקפה ומוסר בדרך החסידות

כי כל לבבות דורש ה'!

השקפת התורה על רגשי הקודש שבלב איש ישראל עמוד ה'

האספו ואגידה לכם:

גאולה השלימה תהיה בכח האחדות שבין אדם לחבירו

סיכום ותמצית:

א. יעקב חי עם יוסף טו"ב שנים פעמיים, כיום ג' שנכפל בו 'כי טוב', וכן ביום ו' שכנגד יוסף נאמר פעמיים 'טוב', והיינו ע"י חיבור יעקב ויוסף שכל אחד הוא 'טוב', בא"י - יעקב עיקר, ובמצרים - יוסף הראש.

ז. אלה תולדות יעקב - יוסף, 'שכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף', הנה כי כן נאמר שכדרך שהוכפל 'כי טוב' ביום השלישי המכוון נגד מדת יעקב אבינו, כמו כן נאמר פעמיים 'טוב' ביום הששי שהוא כנגד המדה הששית - יסוד, מדת יוסף הצדיק. כי מתחילה אחר בריאת החיות והבהמות נאמר (לעיל א. כה) 'וירא אלקים כי טוב', ושוב אחר שנברא האדם בו ביום - שבזה נגמרה מלאכת שמים וארץ, נאמר עוד הפעם (פסוק י"א) 'וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד', הרי שגם ביום הששי הוכפלה תיבת 'טוב' פעמיים כביום השלישי.

הכפלת ה'טוב' - ע"י חיבור יעקב ויוסף שכל אחד הוא 'טוב'

ועומק הדברים הוא, שהרי ביארנו שיעקר שנותיו הטובות של יעקב אבינו היו בעת שהותו במחיצת בנו האהוב יוסף, ומעתה יש לומר שעצם הימצאות יעקב אבינו עם יוסף בנו היא כפל של 'טוב', כי יעקב ויוסף שניהם הם במדרגת 'טוב', שביעקב אבינו מצד עצמו בלבד יש בחי' טוב אחד לחוד, ומצד התכלותו עם בנו נוסף בו עוד 'טוב' מצד מדרגת יוסף הצדיק, וכמו שנרמז בשמו 'יוסף' המורה ל'הוספה' - לרמז על הוספת טובה [ויבורא ה'הלן בעז"ה]. ומאחר ששניהם כלולים זה עם זה, ומדת יוסף היא המשכה ממדת יעקב (כמ"ש בגליון ר"ז - פר' וישם), הרי בין שניהם פעמיים 'טוב'. ולפיכך הוכפלו אמירת ה'טוב' ביום השלישי וביום הששי - וכנגדם כפילת טו"ב שנים ליעקב עם יוסף בנו.

טו"ב שנים בארץ ישראל - מצד יעקב, וטו"ב שנים במצרים - מצד יוסף

אלא, ש"ז שנים הראשונות שבהן עמדו יעקב ויוסף יחדיו בארץ ישראל, בהם נחשב יעקב לעיקר, ויוסף הוא שנטפל אליו ונכלל עמו, וזה כדרך כפילת הטוב ביום השלישי - שכנגד יעקב, מדת התפארת, המתחבר עם יום הששי. אולם עדיין הוצרכה להתגלות דרגה יתרה של טוב - זו שמצד יוסף דייקא, אשר על כך נאמר (בר"ד פ"ג, ג. וברש"י שם) 'ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף', והיינו לומר שישנה מדרגה של כפילת ה'טוב' המתגלה בעיקר מצד מדת יוסף, ובאופן שיעקב אבינו הוא שנכלל עם יוסף. ומדרגת 'טוב' זו היא נעלית ועמוקה יותר, וכדרך שב'טוב' השני שביום הששי נאמר 'טוב מאד', להורות על ריבוי הטובה המופיע ממדתו של יוסף דוקא. ולכן סיבב הקב"ה שירד יעקב אבינו למצרים ונשתתה שם עוד טו"ב שנים, ובמצרים היה יוסף השליש והמושל, ויעקב השתחוה אליו (מו, לא), והיינו שהוכפל שם הטוב באופן הפוך, שיוסף היה הראש ויעקב היה כלול עמו, וזה כעין כפילת הטוב של יום הששי.

א

'טוב' שנים שעמד יעקב עם יוסף - כענין 'הוכפל בו כי טוב'

טו"ב שנים של יעקב אבינו בארץ מצרים

וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שִׁבְעַת עָשָׂר שָׁנָה וְגו'. הנה נודע מה דאיאת בוה"ק (בפרשתו רטו): ש'שבע עשרה שנה' אלו שתי יעקב אבינו בארץ מצרים בצוותא עם יוסף בנו, היו השנים הכי טובות שלו בימי חייו, כי עמד שם בתפוקתו דמלכין והנאות וכיסופין, עיי"ש. עוד אמרו שם בוה"ק, ש"ז שנים אלו היו כמו נחמה ליעקב אבינו על י"ז השנים שהיו לו מתחילה עם יוסף, כי מעת שפירש יוסף מעמו נצטער הרבה על אותן השנים הטובות שהשתעשע בהן עם בנו האהוב והחביב עליו מאד, ועל כן ניתנו לו עוד שבע עשרה שנים אחרות להיותם כעין תשלומין ל"ז השנים הראשונות.

כפל טו"ב שנים - כנגד יום השלישי שנכפל בו 'כי טוב'

וכדי להבין הטעם שהיו השנים הטובות האלו במספר שבע עשרה דוקא, וכמו כן לבאר איזו שייכות יש להם ליוסף הצדיק, נקדים את דברי הרה"ק מאפטא ז"ע בפרשתו בספרו הק' אוהב ישראל, וז"ל: הנה ידוע מדברי חז"ל כי עיקר שנות חיים בשמחה ובטוב שהיו ליעקב אבינו ע"ה היו רק בעת אשר היה ביחד עם יוסף הצדיק, וקודם שירד יוסף למצרים היה אצל אביו ג"כ שבע עשרה שנה וכו', וגם כשירד למצרים היה כמו כן עם יוסף ביחד שבע עשרה שנה. וצריך לדעת ולהבין על מה ולמה הוכפלו שנות יעקב בטוב ובשמחת לבב שני שבע עשרה שנה דוקא. אך יש לומר כי יעקב אבינו הוא בחי' ומדת יום השלישי מו' ימי הבנין, וביום השלישי הוכפל בו כי טוב, טו"ב הוא גימ' י"ז, ולזה הוכפלו שנותיו בטוב ובחדוה ורעותא דליבא שני פעמים י"ז שנה, עכ"ל, עיי"ש עוד.

גם ביום הששי שכנגד יוסף נאמר פעמיים 'טוב'

מבואר בדבריו, שכפילת 'טוב' שנים פעמיים ליעקב אבינו בשהייתו עם יוסף בנו, הוא מטעם שהוכפלו 'כי טוב' ביום השלישי לבריאה המכוון למדתו של יעקב. ולפי זה אף אנו נימא, על פי מה שדרשו חז"ל (בר"ד פד, ו. הובא ברש"י) בפסוק (לעיל

ב. שתי הטבות: 'לשמים' ולבריות', והיינו שתי הלוחות – 'בין אדם למקום' ובינו לחבירו, וזהו כפל 'כי טוב'. יעקב – 'טוב לשמים', השבטים 'טוב לבריות', ויוסף מחברם.

ג. מכירת יוסף נחשבת כפגם הברית, אף שהיה 'בין אדם לחבירו' מפני ש'ברית' היא הקשר בין עליונים ותחתונים, והמפריד ביניהם וחוטא לחבירו – נחשב כמפריד ברית. בבין אדם למקום נזהרים יותר מפני שיש הנשמה חשה בקרבת ה', ויש להתרגל שגם במצוות ש'בין אדם לחבירו' יש דבוקות.

רמז בפסוק 'ויחי' – ובסמיכותו לסוף פר' ויגש

והדברים האלו רמוזים בכתובים שברשי פרשתן 'ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה', כי תיבת 'ויחי' עולה כמספר שני פעמים 'טוב', להורות על כפל הטוב שהיה בתקופה שחי יעקב עם בנו יוסף במצרים. ותיבה זו סמוכה לתיבה האחרונה שבפרשה שלפניה המסתיימת 'ויפרו וירבו מאד', נמצא שנשמכה תיבת 'מאד' לתיבת 'ויחי' – העולה שני פעמים 'טוב', להורות על דרגת 'טוב מאד', שהיא הכפלת הטוב ע"י יוסף הצדיק, בהמצאות אביו יעקב עמו בטוב שנים אלו.

ב

כפילות הטוב – טוב לשמים וטוב לבריות

'טוב לשמים' ו'טוב לבריות'

ולהבנת הענין נקדים את דברי הגמ' (קידושין מ). על הפסוק (ישעיה ג, א) 'אמרו צדיק כי טוב', שמקשה שם בגמ' על הלשון 'צדיק כי טוב' ו'כי יש צדיק טוב, ויש צדיק שאינו טוב', ומתרץ 'אלא טוב לשמים ולבריות זהו צדיק טוב, טוב לשמים ורע לבריות זהו צדיק שאינו טוב', ע"כ. ויוצא מדברים אלו, שמלבד היות האדם צדיק וחסיד בעשיית ה'טוב' והישר כלפי שמים, יש לו עבודה נוספת להיות גם 'טוב לבריות', ורק כאשר הצדיק מצטיין גם במעשה הטוב לבני אדם, הוא מכונה בשם 'צדיק טוב'.

שתי הלוחות – 'בין אדם למקום' ו'בין אדם לחבירו'

ועל דרך זה נחלקו גם שני לוחות הברית שניתנו בהר סיני (ראה רמב"ן שמות כ, א). כי בלוח האחד נכתבו המצוות שבין אדם למקום 'אנכי ה' אלקיך' ולא יהיה לך וכו', ובלוח השני היו כתובים המצוות שבין אדם לחבירו 'לא תרצח' ולא תגנוב וכו'. ושתי הלוחות האלו היו שוות (רש"י שמות לא, יח), לרמז על ששני חלקי עבודה אלו שוים המה לפני המקום, ושניהם נצרכים מאד לכל עובד ה' (ראה עוד להלן)⁽⁸⁾.

'הוכפל בו כי טוב' – רמז ל'טוב לשמים' ו'טוב לבריות'

ושני חלקי 'טוב' אלו הנכללים בעבודת הצדיק, ההטבה ב'בין אדם למקום' והטוב ב'בין אדם לחבירו', הם הם ענין 'הוכפל בו כי טוב' שאמרנו, דהיינו שעל האדם להכפיל את עשיית הטוב, להיות טוב לשמים וטוב לבריות (ב). ובפרטם, מכוונים שנים אלו לשני ענייני העבודה של יעקב אבינו ושל יוסף הצדיק, שהם כפילות הטוב כנזכר.

יעקב אבינו – בבחי' 'טוב לשמים'

כי הנה עיקר עבודת האבות הק' היתה בענין ההכרה בבורא ית', להכיר את מי שאמר והיה העולם, ולהאמין במציאות אחרותו. ונמצא שיעקב אבינו, בחיר האבות, עסק והשלים את עצמו בעיקר בחלק 'טוב לשמים'. [אך בוודאי הצטרך גם בחלק 'טוב לבריות', אלא שזה היה מצד ההתכללות של דרגת ה'טוב' של יוסף שנכללה עמו כנ"ל].

עבודת השבטים שייכת ל'טוב לבריות'

אך עבודת השבטים היתה בעיקר בהשתדלות ההטבה של 'טוב לבריות', כי הם כבר נתחלקו ל"ב חלקים, המרמז ל"ב גבולים השונים שישנם בעולם, והיתה עבודתם לחבר ולאחד י"ב חלקים שונים אלו, שלא ייכנסו שום פירוד מהחלוקת ביניהם, אלא יתאחדו לאחדים ממש, ולהיותם טובים גם בחלק בין אדם לחבירו⁽⁹⁾.

יוסף הצדיק – 'דאחיד בשמיא וארעא'

וביותר היה זה מנת חלקו של יוסף הצדיק, כי הוא במיוחד שייך לעבודת 'טוב לבריות'. וזה על פי מה שנודע (ראה זוה"ק ח"ב קטו. בשם תרגום יונתן בפסוק (דה"א כט, א) 'כי כל בשמים ובארץ') שמדרגת מדת היסוד – צדיק היא 'דאחיד בשמיא וארעא', והיינו שעבודת הצדיק היא לאחד ולקשר את השמים והארץ, ולהכיר

שגם למטה בארץ נצרכת אותה האחדות הנמצאת למעלה בשמים [ראה עוד להלן בזה]. ונמצא שיוסף הצדיק, שהוא מרכבה למדת יסוד, עיקר עסקו ועבודתו היתה להביא את ריבוי הנפרדים למטה אל האחדות, בבחי' 'טוב לבריות'⁽¹⁰⁾.

טו"ב שנים של יעקב עם יוסף – כנגד שני חלקי 'טוב' אלו

עלה בידינו, שהכפלת הטובה שמצינו במידות יעקב אבינו ויוסף הצדיק, הינם שני חלקי ה'טוב' שעבודת הצדיק: טוב לשמים וטוב לבריות, ומצד התכללותם זה עם זה תמצא בשניהם כפילות הטוב כנ"ל, וזה היה טעם עמידת יעקב עם יוסף 'טוב' שנים פעמיים. אלא שכאמור בעת עמידתם יחד בארץ ישראל היתה אז עבודת יעקב העיקר, בבחי' טוב לשמים, ואילו ה'טוב' שנים שהיו במצרים עסקו בעיקר בעבודת טוב לבריות, שהכירור בזה הוא קשה ועמוקה יותר, בבחי' 'טוב מאד', וכמו שיבואר בעז"ה.

ג

מכירת יוסף – חסרון במעלת 'טוב לבריות'

מכירת יוסף נחשבת כפגם הברית

והנה מצינו שהשבטים פגמו בעבודה זו של 'טוב לבריות', השייכת למדת הברית של יוסף הצדיק, ולא השוו אותה לעבודת 'טוב לשמים' [וכמובן שפגם זה היה רק לפי ערכם הרם, ואין לנו שמץ השגה בזה].

כי הנה נודע מהזוה"ק ומדברי האר"ז, שחטא מכירת יוסף נחשב אל השבטים כמו פגם הברית, שבוה מסרו את יוסף – רוא דברית – אל החיצונים, ומכח זה נגרם אח"כ פגם הברית בפועל, בעשר הטיפין שיצאו מיוסף במעשה דאשת פוטיפר (פסוק לו), אשר על כך נאמר עליו (לעיל לו, לג; ב"ר פד, פד, ט) 'טרוף טרף יוסף'.

קשה שלפי פשוטו היה זה חטא של בין אדם לחבירו

אמנם לכאורה הדבר טעון ביאור, שהרי לפי פשטות הדברים היה זה חטא של קנאה ושנאת חנם בלבד, וכמ"ש (שם פסוק ד) 'וישנאו אותו', וכן (פסוק י"א) 'ויקנאו בו אחיו', אשר מזה באו למכור את אחיהם לעבד לישמעאלים, ועוונות אלו הם חטאים שבין אדם לחבירו, וא"כ לא מובן מה לו לחטא המכירה להיחשב לפגם במדת היסוד⁽¹¹⁾.

במצוות שבין אדם למקום מקפידים יותר בממצוות שבין אדם לחבירו

אך הענין בזה יובן על פי מה שנתבאר בארוכה במקו"א, במה שמצינו מדה מובהקת במחנה הקדושה, שאנשים יראי ה' מחמירים במצוות שבין אדם למקום הרבה יותר בממצוות שבין אדם לחבירו, ולעומת מה שלא נמצא איש עובד ה' שייבקש לעצמו קולות והתרם בעניינים הנוגעים בין אדם למקום, הנה לגבי מצוות שבין אדם לחבירו ישנם כמה וכמה מבני ישראל שכן יבקשו להקל בזה, ולא יימצא אצלם כלל אותה הזוהירות שנוהרים בה בדברים שבינם למקום, עד שלפעמים יבואו בהם לידי מכשול ממש. וכבר אמרו חז"ל (ב"מ ה) שמי שהוא חשוד על ממונא אינו חשוד על השבועה, והיינו שיתכן להיות אדם שלא יאה חשוד על שבועת שקר, ואעפ"כ ניתן לחשוד בגולת ממון. ומה לנו יותר מלשונו הזהב של המסילת ישרים (פ"א) 'כי רבים יתחסדו בענפים רבים מענפי החסידות, ובענין שנאת הבצע לא יוכלו להגיע למחוז השלימות'.

בעניינים שמימיים מרגישים קרבת אלקים

והטעם בזה, כי טבעם של בני ישראל עובדי ה', שהינם אנשי נשמה, מבקשים תמיד להתקרב להש"ת ולהירבק באלקיהם, ועל כן יתדלו תמיד להדר במצוות כאלו שמרגישים בהן קרבת אלקים, והיינו מצוות שבין אדם למקום, כלימוד בהתמדה יתרה, הרבות בתפלה בהשתפכות הנפש, ודקדוק רב בקיום המצוות וכו'. אמנם במצוות שבין אדם לחבירו, כגון זהירות בממון אחרים, בקשת השלום והאחדות וכו', שאין האדם מרגיש את האלוקות שבהן, לא יקפידו עליהן בדקדוק יתרה, כי אינם מרגישים כל כך החסרון בזה, ואינם חשים כיצד המכשול בהן הוא סתירה לדביקות בהש"ת.

א. ויש להוסיף, דאיתא בגמ' (ב"ק נה) 'מפני מה בדברות הראשונות לא נאמר ט', הואיל וסופן להשתבר, שלא יאמרו ח"ו פסקה טובה מישראל, אמנם בלוחות שניות כן הוכפל ה'טוב', ונכתבה בהן פעמיים האות ט'. והנה האחת היא במצוות השבת (דברים ה, טו), שהיא בחי' טוב לשמים. והשנייה היא במצוות כיבוד אב ואם (שם פסוק ט"ז) – כענין טוב לבריות.

ב. ודמו לדבר יש ממה דאמרין בגמ' (ברכות נט) שאין לברך ברכת ה'טוב והמטיב', שענינו כמו 'הוכפל בו כי טוב', אלא כשיש הטבה גם לאחרים, עיי"ש. הרי שהכפלת הטובה אינה אלא כאשר יש בה גם 'טוב לבריות'.

ג. ראה בגליון ר"ו הנ"ל בהערה ב', שביארנו ששורש שתי עבודות אלו הוא שני חלקי בירור במציאות הטוב; 'בירור טוב מוטב' – שזוהי עבודת האבות הק', ו'בירור טוב מוטב' – שהיא עבודת השבטים, עיי"ש.

ד. וע"ד הרמז, י"ב פעמים 'טוב', כנגד י"ב השבטים, בגימ' 'צדיק' (והע קוש פר' ואר דה במדרש, עיי"ש), לרמז על עבודת הצדיק (יסוד) המאחד י"ב חלקים אלו, בבחי' טוב לבריות.

ה. ובאופן פשוט כבר נתבאר בזה, כי הנה כל הטעם שנתקנאו אחי יוסף בו ולא יכלו דברו לשלום, מנואר בתוב נמשך מזה שראו כי אותו אב אביהם מכל אחיו, ולא הבינו על מה גדלה אהבת אביהם אליו יותר מכל אחיו, כי הלא כל אחד מאתנו הוא צדיק גדול ונשגב, ולכל אחד יש מדה משלו שבה הוא עובד את הש"ת; אם בלימוד התורה או בריבוי התפלה וכדומה, וגם הם מיוחדים כל אחד בעניינו, ומדוע נבחר הוא דוקא להיות כל כך אהוב בעיני יעקב אביהם.

אמנם אילו עמדו השבטים על גודל מעלת יוסף הצדיק, שהוא מרכבה למדת היסוד, שמדה זו היא החשובה יותר מכל שאר המידות, לא היו באים מעולם לכלל קנאה ושנאה זו, כי מדת שמירת הברית גורמת נשיות חן ביותר בעיני הש"ת, ע"ד שכתוב (מט, כב) 'בן פורת יוסף', שיוסף הצדיק שהוא שומר הברית זוכה לנשיות חן, ומטעם זה אהבו אביו יותר מכל בניו. אלא שאכן כלפי חוץ לא היה נראה למה יש ליוסף כל כך נשיות חן בעיני אביו, וממילא התקנאו בו אחיו.

ואכן דבר זה עצמו מה שלא הכירו השבטים בגודל מעלת שמירת הברית, עד שקינאו בו ומכרו אותו, היא גופא הטענה עליהם, ונחשבת לפי ערכם למכשול במדת היסוד, ולכן נחשב להם חטא זה כפגם הברית.

גם מצוות ש'בין אדם לחבירו' הן דבקות אלוקות

אמנם טעות הוא בידם, כי לאמיתו של דבר גם במצוות שבין אדם לחברו ישנו אור אלוקות. ועל האדם לידע שעסק 'טוב לבריות' הוא גם כן חלק מעבודת השי"ת, והוא ז'ב ענין אלוהי כמו מצוות שבין אדם למקום, והמכשול בהן הוא חסרון בדביקות בה'. כי כמו ששורה אלוקות בעליונים ובחלק ה'טוב לשמים', כמו כן נמצא אלוקות בתחתונים ובעבודת 'טוב לבריות', ואין מקום להקל כלל בחלק עבודתו אלו. [והדברים ארוכים ביותר ואכ"מ].

ברית' - קשר בין עליונים ותחתונים

וזהו מדת היסוד - קדושת הברית, שעניינה כנ"ל 'צדיק דאחיד בשמיא וארעא', כלומר, שהצדיק מאחד ומחבר שמים וארץ, מפני שהוא משיג שגם כאן למטה בארץ שורה אלוקות כמו בעליונים ממש, ואין שום הבדל ביניהם. ולכן נקראת מדה זו בשם 'ברית' שפירושה לשון קשר וחבור, כי מדת היסוד מקשרת ומחברת את העליונים ותחתונים באופן שלא יהא פירוד והבדל ביניהם, ושיהא ניכר אלוקות למטה בארץ כמו למעלה.

חטא השבטים - שלא החמירו כל כך במצוות שבין אדם לחבירו

וע"פ יסוד זה נשוב לבאר מה שהקשינו לעיל מדוע נחשבה מכירת יוסף כפגם הברית, שהרי בפשטות היה זה חטא של קנאה ושנאה - מן המצוות שבין אדם לחבירו.

אמנם ע"פ האמור יובן הדבר. כי מה שנכשלו השבטים בפגם שבין אדם לחבירו, שהתקנאו ביוסף ושנאוהו, היה רק מפני שלא היו מצוות אלו שבין אדם לחבירו חמורות בעיניהם כמו המצוות שבין אדם למקום. ובודאי שאילו היו באים לידי ניסיון בעניינים שבין אדם למקום, בודאי לא היו נכשלים בו, ולעולם לא היינו יכולים למצוא בהם שמץ חטא שכזה בחלק 'טוב לשמים'. וכל מה שהתירו השבטים לעצמם לקנאות ביוסף ולשנאו אותו, היה רק מפני שלא החשיבו את החסרון ב'טוב לבריות' כמו בעניינים שבין אדם למקום.

לפיכך נחשבת מכירת יוסף כפגם הברית

ומעתה יובן מה שנחשב זה לשבטים לפגם הברית, שהרי אמרנו שמהותה של מדת הברית היא הקשר והחיבור שבין עליונים ותחתונים, והכרה ש'טוב לבריות' הוא באותה מדרגה של 'טוב לשמים', והחסרון בו הוא ממש כמדירת החסרון בבין אדם למקום. וכיון שלא עמדו השבטים על דבר זה, ונכשלו במצוות שבין אדם לחבירו, הנה זה גופא נחשב להם לפגם הברית, והיינו גם כן במדתו של יוסף הצדיק דאחיד שמיא וארעא.

ד

המצוות שבין אדם לחבירו מגלות אחדות ה'

והנה נתבאר לעיל שמדת 'טוב לבריות' שהיא מדתו של יוסף הצדיק, מגלה מדרגה עמוקה יתר של 'טוב', יותר ממה שמתגלה בעשיית 'טוב לשמים', וכדרך שנקראת 'טוב מאד'. ונבוא בעז'ה לבאר זאת ע"פ האמור.

מדת 'טוב לבריות' היא גילוי אחדות ה' בבריאה

כי הנה אמרנו שמדת הברית של הצדיק המאחד שמים וארץ, בחי' 'טוב לבריות', עניינה לקשר את העליונים ותחתונים, ולגלות האלוקות הנמצאת למטה כמו למעלה. ועומק הדברים הוא, שמדה זו מגלה את האחדות הגדולה של הבורא ית"ש השורה בכל הבריאה, והיינו שלא רק למעלה בשמים שאין שם שום פירוד שורה אחדות הבורא [אשר מזה נמשך שכאשר אדם נכשל בבין אדם למקום, הרי זה חסרון ופגם בדביקותו בה'], אלא גם למטה בארץ במקום הפירוד נמצאת אחדות השי"ת, כי העליונים ותחתונים מחוברים המה, וכמו שלמעלה אין לנו אלא ה' אחד, כמו כן למטה אין כאן אלא אחדות אחת. וכל הברואים הרבים הנראים לעינינו, כולם נמשכו מבורא אחד, וכולם הם חלק מאחדות השי"ת המקיפה את כל הבריאה. וממילא גם כל חסרון בבין אדם לחבירו, הוא כפגם בבין אדם למקום, והוא סתירה לגילוי אחדות הבורא בעולם.

ונמצא שגדלה מאוד מעלת 'טוב לבריות', שעניינה התגלות אחדות השי"ת בכל העולם, גם במקום הפירוד. ולכן נקראת מדרגה זו 'טוב מאד', להורות על ריבוי

הטובה שישנה בעבודה זו, ואיוו מדה היא למעלה מ'טוב' - שעליה נאמר 'טוב מאד', זו מדת האחדות, והיינו כי דרגת ה'טוב מאד' של 'טוב לבריות', היא סוד אחדות השי"ת המתגלה בבריאה ע"י מדתו של יוסף הצדיק, המחבר ומקשר את העליונים ותחתונים, ומגלה אחדות ה' בכל הבריאה.

התגלות ה' אחד' ע"י בחי' 'הטוב והמטיב'

ואכן מצינו בדברי הגמ' שמדת 'טוב לבריות', שהיא כפל הטובה 'טוב לשמים ולבריות' כנ"ל, שייכת למדת האחדות של השי"ת. שהרי הקשו בגמ' (פסחים ג.) על הפסוק (וכירה ד, ט) 'והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד', 'אטו האידינא לאו אחד הוא', ומתוך 'אמר רבי אחא בר חנינא, לא בעולם הזה העולם הבא, העולם הזה על שורות טובות ואמר ברוך ה' הטוב והמטיב, ועל שורות רעות ואמר ברוך דין האמת, לעולם הבא כולו הטוב והמטיב', ע"כ. הרי מפורש יצא מדברי הגמ' ש'הטוב והמטיב', שעניינו כדרך 'הוכפל בו כי טוב', נחשב לגילוי מדרגת 'אחד', שעל זה נאמר 'ביום ההוא יהיה ה' אחד'. והיינו כאמור, שפעולת ההטבה בין אדם לחבירו, וההכרה שגם למטה ישנה אותה דרגת אלוקות כמו למעלה, היא התגלות אחדות הבורא בעולם, אשר שלימותה תהיה לעתיד לבוא שכולו הטוב והמטיב, וכדלהלן.

ועל פי זה נמצא שעיקר הגאולה תהיה בעת שישרו שלום ואחדות בין הברואים, שבוה תלויה התגלות אחדות ה' בעולם⁽¹⁾.

ה

ביאור פרשת 'ביקש יעקב לגלות את הקץ'

ביקש יעקב לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה

והנה ע"פ הדברים האלה יובן היטב מה שנאמר בהמשך פרשתנו (מט, א) 'ויקרא יעקב לבניו ויאמר להם האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים', ופירושו חז"ל (פסחים ג.) 'ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין, ונסתלקה ממנו שכינה. אמר, שמא חס ושלום יש במטתי פסול וכו'. אמרו לו בניו, שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד (דברים ו, ד), כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד. באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד', ע"כ.

יעקב ביקש לגלות את הקץ ע"י בחי' 'טוב לשמים' בלבד

ונאמר, שיעקב ביקש לגלות את הקץ ולהמשיך את הזמן של גילוי אחדות ה' בעולם, רק מצד מדרגתו בבחי' 'טוב לשמים' גרידא, כי היה סבור שש' בעצם ההכרה בבורא עולם ובאחדותו ית' המתגלה למעלה כדי לתקן עולם במלכות ש-די. [נהיר זה כדוגמת מה שביארנו לעיל במה ש'ביקש יעקב לישב בשלוה, קפץ עליו רוגזו של יוסף וכו', והיינו שסבר שעיקר העבודה היא ב'טוב לשמים', וכמו כן סבר כאן כי במדה זו בלבד יוכל להמשיך את הקץ].

עיקר הגאולה תלויה באחדות הבורא למטה - 'טוב לבריות'

אך כאשר ראה יעקב שלא הצליח לגלות את הקץ ולהחיש את תיקון הבריאה כולה, עלה בלבו חשש 'שמא חס ושלום יש במטתי פסול', והיינו שחסרה לבניו ח"ו האמונה בבורא עולם, שאינם מאמינים בה' ובאחדותו, וזהו הגורם לו סילוק שכינה. אך על זה השיבו לו בניו 'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד (דברים ו, ד), כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד', כלומר, שבוודאי אנו מאמינים מאד בהקב"ה, והטעם שלא עלה בידך להמשיך את הקץ הוא מפני שעדיין צריך לגלות דרגה יתרה של אחדות הבורא, שהיא גילוי אלוקות בתחתונים בבחי' 'טוב לבריות', וכמדתי של יוסף הצדיק, ורק בכך תבוא הגאולה וקץ הימין. [זה ממש כענין 'קפץ עליו רוגזו של יוסף הנ"ל, שטעם זה הוצרך ליר למצרים].

התגלות זו תהיה לעת"ל - ביום ההוא יהיה ה' אחד

'באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד', כלומר, שמאחר שהקץ תלוי בגילוי האחדות שלמטה, א"כ עדיין לא הגיע הזמן לכך, ודבר זה הוא סוד כמוס של 'ברוך שם' וכו' (ראה בגילוי הנ"ל), שאי אפשר לאמרו בזמן הזה בפירוש ובקול רם. ורק לעתיד לבוא תתגלה אחדות עמוקה זו בשלימות, באופן שיכירו הכל שאלוקות שורה בתחתונים כמו בעליונים, ואשר 'טוב לבריות' שוה לגמרי למדרגת 'טוב לשמים', ואז יהיה ה' אחד ושמו אחד, בב"א.

1. ובענין זה אמרין בגמ' (סוטה טו) בטעם שלא נתגלה הקץ של חורבן בית שני, כי מאחר שלא נתגלה עוונם, לא נתגלה קיצם, וכבר נתקשו בזה המפרשים, שהרי מבוואר שם בגמ' שמקדש שני חרב מפני שהיתה בו שנאת חנם, ונמצא שגם בבית שני נתגלה עוונם. והתירוץ לכך הוא, כי שנאת חנם הוא עון עמוק ונעלם, ולא נתגלה שורשו, עד שמצינו חטא זה אפילו באנשים נעלים, וכענין שבטי י-ה, שאע"פ שאין לנו כל השנה בהם, מכל מקום לפי פשוטו של מקרא היתה טענה עליהם על ששנאו את יוסף, והיה זאת לכאורה שנאת חנם, וכן חזינן בתלמידי רבי עקיבא שלא נהגו כבוד זה בזה (יבמות סג.). ואם מצינו חטאים כאלו גם באנשים גדולים, הא ראייה עד היכן עומק הפגם של שנאת חנם. ומאחר שלא נודע עומק שורש חטא זה מאין הוא בא, לכן נמי לא נתגלה קיצם, כמו שאי אפשר להמציא רפואה לשום מחלה כל עוד שלא נודע מה גורם לה.

ועומק הביאור בזה, כי בית שני הוא נגד לחות השניות, שכתבו בו המצוות שבין אדם לחברו, ולכן גם חרבונו בא בעון שנאת חנם, שהוא פגם בין אדם לחברו. וכדי לתקן חורבן בית זה ולצאת מהגלות האחרון, צריך לתקן דבר זה עצמו, שתתגלה אחדות ה' למטה באופן שלא יהא שום מקום של פירוד ושנאה בין אדם לחבירו. אמנם דבר זה הוא סוד, כי לעת עתה לא נתגלה כראוי סוד אחדות הבורא בתחתונים [ראה להלן], ולכן עדיין נחשב שלא נתגלה עוונם, כיון שהוא דבר עמוק מאוד. ורק לעת"ל כאשר יתגלה סוד אחדות הבורא למטה כמו למעלה, אזי יתקן עומק הפגם שבבין אדם לחבירו שלא נתגלה עונו בבית שני.

סיכום ותמצית:

ד. מדת 'טוב לבריות' היא גילוי אחדות ה' בבריאה, והיינו התגלות ה' אחד' ע"י בחי' 'הטוב והמטיב' לעתיד לבוא.

ה. יעקב ביקש לקרב את קץ התיקון מצד 'טוב לשמים' בלבד, אך לא הצליח כיון שהגאולה תלויה בגילוי אחדות ה' בעוה"ז 'טוב לבריות', ואזי יהיה ה' אחד ושמו אחד.

א.

יעקב אבינו נשאר גם במצרים במדרגת ארץ ישראל

ויחי יעקב בארץ מצרים וגו' (כו, כח).

פרשת ויחי היא סתומה כמו שכתב רש"י, דהיינו שנתכבה באופן שנראית מחוברת לפרשת ויגש, ואין נראה הפסק פרשיות ביניהם כלל, והביא רש"י על זה שני טעמים ע"ש.

יש לפרש ענין נוסף בסתימה זו, הנה התורה כתובה באופן אשר יש לחלקו בכמה מדרגות, והם 'אותיות', 'תיבות', 'פסוקים', ו'פרשיות'. כי ראשית כתיבתה היא באותיות לשון הקודש, וזו היא המדרגה הראשונה בדבר, ובוה יש רק השגה מופשטת ולא הבנה. ומשם השתלשלה להיות כמה אותיות מצטרפות לתיבות, אשר על ידי זה הם מקבלים משמעות והבנה. ואז מתקבצים כמה תיבות זה אל זה אל תל פסוקים, על ידי שיש בהם איזה ענין המאחד ביניהם. וכך דבר הוא כאשר פסוקים רבים מתאחדים ביחד בפרשיות, שהם כבר ענין שלם יותר המתקבל מכמה פסוקים. [וענין אסיפת פרשיות רבות ב'ספר' שלם, אשר בוה יש גם חלוקת מדרגות של חמישה חומשי התורה, הוא כבר ענין בפני עצמו, ואכמ"ל].

ויש לומר כי ארבע מדרגות אלו הם כנגד ארבע העולמות 'אצילות בריאה יצירה ועשיה', המכוונות אל הבחינות 'חכמה בינה תפארת ומלכות' [שהם כנגד ד' אותיות שם הוי"ה]. ונפרש כי האותיות הם בחי' 'חכמה' שהיא השגה מופשטת למעלה מן ההבנה, והם כנגד עולם האצילות המכוון למדרגת החכמה, והוא מכוון אל האות י' שבשם הוי"ה. והתיבות שיש בהם כבר הבנה והשגה, הם בחי' עולם הבריאה המכוון למדרגת הבינה, והוא מכוון אל ה' עילאה שבשם הוי"ה. הפסוקים המצרפים כמה תיבות לבנין של פסוק, הם בחי' עולם היצירה, אשר הוא כנגד מדרגת התפארת הכוללת בה שלימות של כמה מדרגות ביצירה אחת, והוא מכוון אל האות ו' שבשם הוי"ה [הכולל את ו' המדרגות מחסד עד יסוד בענין אחד]. ואילו הפרשיות המקבלות בתוכן את כל הפסוקים ועניניהם, הם בחי' עולם העשיה המקבל מכל העולמות העליונים, והוא כנגד מדרגת המלכות המקבלת מן המדרגות העליונות, והיא מכוונת לאות ה' תתאה שבשם הוי"ה. והנה איתא באריזה"ק (ספר הליקוטים בראשית ג) אשר עולם העשיה מכוון למדרגת חוץ לארץ, ואילו ארץ ישראל היא בבחי' עולם היצירה.

ועל פי זה יש לומר, כי כאשר נסתם הפסק הפרשיות בין ויגש לויחי, אזי נראים הדברים כאלו אין כאן אלא פסוקים נפרדים ולא פרשיות בפני עצמן. ואם כן נמצא כי בעצם היה צריך להיות כאן הפסק שהוא בבחי' עולם העשיה, ונתעלה למדרגת עולם היצירה. והרי זה בא לרמוז על קדושתו של יעקב אבינו, לפי שבפרשת ויגש עוד היה יעקב אבינו בארץ ישראל, ובפרשת ויחי כבר היה במצרים, ואם כן הרי לכאורה ירד מעולם היצירה לעולם העשיה. ועל זה באה סתימת הפסק הפרשיות ללמדנו, שלא הלה ירדה זו אצל יעקב אבינו, כי הוא היה דבוק בקדושת ארץ ישראל גם בחוץ לארץ, ובכך נשאר תמיד בבחי' עולם היצירה גם בדרתו למצרים, ולכן אין הפסק בין הפרשיות אלא כהפסק בין פסוקים. ויש לרמוז בוה, כי 'פסוק' עם 'פרשה' ע"כ בני' 'ארץ ישראל', כי בהעלאת הפרשיות אל הפסוקים, נהיה חוץ לארץ במדרגת ארץ ישראל.

ב.

בעולם המחשבה מקדימים את השמאל לימין

וישלה ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר, ואת שמאלו על ראש מנשה, שכל את ידיו כי מנשה הבכור (פח, יד).

יש מן המפרשים שתמהו למה אמר "שִׁגְלָה את ידיו כי מנשה הבכור", והרי מפני בכורתו היה לו להניח עליו את יד ימינו, ולמה אמר הכתוב כי מחמת היותו בכור שִׁגְלָה יעקב אבינו את ידיו (ע"י בספ"ק נועם אליפ"ק).

ויש לומר כי מה שרצה יעקב אבינו להניח את שמאלו על מנשה היה מפני חשיבותו, אלא שלא היו יכולים לגלות זאת בעולם הזה.

כי בעולם הזה מקדימים תמיד את הימין אל השמאל, והוא כדי להגביר את מדת החסד הנרמות בימין על מדת הגבורה הרמוזה בשמאל. וכך הוא גם כן סדר האבות הק', כאשר אברהם אבינו המורה על מדת החסד הוא הראשון, ורק אחריו נולד יצחק אבינו שהוא בעל מדת הגבורה. אכן כל זה הוא רק במדרגת העולם הזה, אבל בעולם המחשבה הנעלה מן העולם הזה, שם יש מקום לומר כי מדת הדיון והגבורה קודמת למדת החסד. וכמו שאמרו חז"ל (מופא ברש"י בראשית א, א) כי בתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדיון, ורק לבסוף שיתף הקב"ה את מדת הרחמים. הרי כי בעולם המחשבה יש מעלה מיוחדת למדת הדיון, ואם כן יתכן שאף מקדימים אותה על מדת החסד, ולכן באמת 'בתחלה' עלה במחשבה לברוא במדת הדיון.

והנה האבות הק' הם בחי' המדות חסד גבורה ותפארת, אכן יש בהם בחי' נעלית יותר, כאשר הם מתעלים להיחשב בבחי' המוחין חכמה בינה ודעת, כמו שכתוב בכוונות 'אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב' (שעה"כ עמידה ב). ויש לומר כי יעקב אבינו לפני הסתלקותו התעלה לבחי' המוחין, ולכן 'שיגל' את ידיו היינו שרומם את הידים שהם בבחי' המדות חסד וגבורה, והביאם לבחי' השכל היינו עולם המחשבה, ושם הרי צד השמאל קודם, ולכן 'שיגל' את ידיו כי מנשה הבכור' ורצה לכבדו ביד שמאלו דוקא. אבל כאשר ביקש ממנו יוסף להניח עליו את ימינו, גרם לו להתעסק עם מדרגת המדות ששם מקדימים את הימין, ולכן לא היה יכול לומר לו שבעצם הקדים עכשיו את מנשה יותר [ובפרט לאשר עולם המחשבה נקרא 'עלמא דאתכסא' ואי אפשר לגלותו בדיבור, אלא הוא בחי' 'שתוק', כך עלה במחשבה' ואכמ"ל]. ולכן היה צריך להסביר לו טעם אחר שהוא באמת מקדים את אפרים לפני מנשה, ואכן בעולם התגלות המדות יש מעלה מיוחדת לאפרים. ונמצא כי אכן היה ליעקב טעם נגלה להקדים את אפרים בימינו, וטעם נסתר להקדים את מנשה בשמאלו. ויש לרמוז על כך, כי 'אפרים ימין' הוא בני' 'אמת', היינו מדרגת האמת הפשוטה על פי עולם המדות, שהרי אמת מורה על מדת התפארת שהיא כללית המדות. ואילו 'מנשה שמאל' הוא בני' 'כתר חכמה ובינה' הם המוחין העליונים, כי הקדמת מנשה בשמאל היתה על פי עולם המחשבה כנ"ל.

ג.

מעלת אפרים בחי' עשה טוב שהוא עלמא דאתגליא

ויאמר יוסף אל אביו לא כן אבי כי זה הבכור שים ימיני על ראשו. וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי, גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל, ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים (פח, יח-יט).

איתא בספ"ק כי מנשה מורה על מצוות לא תעשה, כי נקרא בשמו מנשה על שם 'כי שני אלקים את כל עמל' וגו' (פח, נא), שהוא בחי' שיליה והסרה. ואילו אפרים מורה על מצוות עשה, שהרי שמו של אפרים בא על דרך החיוב, 'כי הפרני אלקים בארץ עניי' (שם, נב).

והנה אי' בזה"ק (ח"י ק) על פי הפסוק "זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור" (שמות ג, טו), כי 'שמי' עם י"ה הוא בני' ש"ס", ואילו 'זכרי' עם ו"ה הוא בני' רמ"ח. ונמצא כי ש"ס"ה לא תעשה מושרשים במקום גבוה יותר, שהם אותיות י"ה שבשם הוי"ה, לעומת רמ"ח מצוות עשה שמושרשות באותיות ו"ה. וזה היה טעם מה שרצה יוסף להקדים את מנשה לפני אפרים, שהרי הוא מורה על בחי' י"ה הנעלה מאותיות ו"ה.

אכן יעקב אבינו רצה להקדים דוקא את אפרים, שכן אותיות י"ה נקראות עלמא דאתכסא, לעומת ו"ה' שהם בבחי' עלמא דאתגליא כמו שנרמז בפסוק "והגלות לנו ולבנינו" (דברים כט, כח) דהיינו ו"ה' גלות' לנו ולבנינו (ע"י וז"ה ח"י קכג). וזהו שאמר יעקב אבינו 'ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים', דהיינו שאפרים מורה על בחי' עלמא דאתגליא, וזו היא מעלתו וקדימתו. וזהו ענין מה שאמרו חז"ל (בבב"א ג) כי א"פ שלא תעשה חמור מעשה, מ"מ

עשה דוחה לא תעשה. כי מצד ענין גילוי כבוד מלכותו ית' בעולם, שהוא תכלית ענין ירידת הנשמה לעולם הזה, צריכים להעדיף את הגילוי אף על פי שאינו מרומם כל כך.

ד.

מעלת אפרים על מנשה בבחי' מדת המלכות

וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל, ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים (פח, יט).

יש לרמוז בוה, כי הנה 'מנשה' יתר על 'אפרים' כמספר 'דיון', אבל אם נחשב את 'אפרים' כמ' דמנפ"ך [העולה ת"ר] יהיה בו תוספת על 'מנשה' כמספר 'מלכות'. והוא ענין 'דינא דמלכותא', כי יש את מדת הדיון כמו שהיא לעצמה, אבל המלכות יש לה דין תקיף וגדול יותר [והו"ע שם אדנ"י המורה על מדת המלכות, שהוא אותיות 'דינא'].

וזה אמר יעקב אבינו 'גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל', כי בודאי יש למנשה מעלה אשר בה יהיה גדול אף יותר מאפרים, שהרי הוא יתר על אפרים כמספר 'דיון'. 'ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים', כי מעלתו של אפרים מורה על מדת המלכות המתפשטת בכל הגוים. והנה 'הגוים' הוא בני' 'דיון', אשר זה מורה לכאורה על מעלת מנשה כנ"ל, אבל 'מלא הגוים' היינו מילוי תיבת 'דיון' (ל"ח י"ד י"ח) הוא עולה בני' 'מלכות', ובענין זה של "מלא הגוים" הוא מעלת אפרים על מנשה.

ה.

האור של חנוכה מאיר את חודש טבת ולוקח את ראשו של עשו לקדושה

יהי דן נחש עלי דרך שפיפון עלי אורח הנושך עקבי סוס ויפול רוכבו אהור (פח, יז).

יש לרמוז בסופי התיבות הנושך עקבי סוס ויפול רוכבו' שהם אותיות 'ססליו', וכך גם 'סוס' עולה בני' 'ססליו', וכמו כן גם 'יפול' הוא אותו המספר.

והענין הוא, כי חודש טבת מכוון על פי סדר הדגלים כנגד שבט דן, והם בעצם בבחי' החושך של 'לילי טבת הארוכים', ולכן היה דגל חמנה דן בצפון (במדבר ב, כה) שהוא הצד שאין השמש מאירה שם, ואכמ"ל. אבל לפני חודש טבת יש את האור של ימי חנוכה המאירים בסוף חודש כסליו, ועשה הקב"ה כי אור זה שבעצם אינו שייך לחודש טבת, וכנס ויאיר בו בתחלת החודש. וזה נקרא הנושך עקבי סוס', דהיינו ששבט דן שהם בחי' חודש טבת נושכים וממשיכים אליהם את העקבים של חודש כסליו, ע"י שתחלת טבת מתחבר עם סוף חודש כסליו, ובוה נמשך האור של חנוכה אל חודש טבת.

וזה נרמז גם בראשי התיבות ו'יפול רוכבו א'הור שהם אותיות 'אור', ותיבת 'אהור' נוט' 'אור ח', ובוה נרמז האור של ח' ימי חנוכה המאיר אל החושך של לילי טבת [ומה שהוא נושך בעקבי וסוף חודש כסלו, נרמז בסופי התיבות. והאור המאיר בתחלת החודש, נרמז בראשי התיבות].

עוד יש לרמוז בוה על מה שאמרו חז"ל (תרעם יתת ג, ז) 'רישיה דעשו בעיטפיה דיצחק', שהראש של עשו נקבר ג"כ במערת המכפלה. וכן הוא בגמ' (פס"ה ג). אשר חושים בן דן 'שקל קולפא ומחיה ארישיה דעשו, ונתרין עיניה דעשו ונפלו אכרעיה דיעקב', והיינו שהקדושה לקחה לעצמה את הראש של עשו. וזהו הענין שימי החנוכה נכנסין לתוך חודש טבת, כי חודש טבת הוא בעצם חודש של עשו, ומ"מ נכנסת הקדושה לשם ומאירה את הימים הראשונים של חודש טבת, שהם כמו הראש של עשו. וזה גם נרמז בוה הפסוק, שנאמר 'הנושך עקבי סוס ויפול רוכבו אהור', והנה 'נושך' הוא בני' 'עשו', ואילו 'עקבי' הם אותיות 'יעקב', כי קטעו את ראשו של עשו וחברוהו ליעקב, ולכן לקחו את הראש של חודש טבת השייך לעשו וחברו אותו לחודש כסליו השייך ליעקב, ע"י אור ח' ימי החנוכה כנ"ל.

כי כל לבבות דורש ה':

השקפת התורה על רגשי הקודש שבלב איש ישראל

א. ישמח לב מבקשי ה': האדם צריך להיות ער להרגשים הרוחניים שמתעוררים בליבו
האם בעל ההיגיון הקר הוא אכן ה'איש אמת' | התורה והמצוות הם 'שטיק נשמה' ומחייבים רגש ולב | הטוען שהינו מרגיש קדושת שבת אינו בעל דמיון | בכל תיבה ותיבה שבתורה יכולים להרגיש קדושת התורה | שביל הזהב בין דמיונות ל'אידישע' הרגשים

ב. יושר דברי אמת: האמת לאמיתה היא הנשמה והסוד שבתורה

מהי האמת לאמיתה הפשט או הסוד | אי אפשר לגשת אל רוחניות רק על פי פשט | המשקל הנכון למידת הדייקנות | מה הכוונה במה שאומרים חז"ל "לא דק" | בלימוד פנימיות העיקר הוא לעמוד על רוח הדברים | ביאור מאמר חז"ל "כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם"

ג. דובר אמת בלבבו: האמת יפה כשהיא נצורה בליבך ולא מפורסמת לכל

האם 'בעל הביקורת' הוא איש אמת | ביאור נפלא בפסוק אמת קנה ואל תמכור | האמת וצדק אל מול השלום והתועלת | ללמוד מהצדיק שלא לומר ולגלות הכל | לא כל אדם ולא כל זמן מסוגל לגלות צפונות | הבחנה בין האמת כלפי עצמך לאמת כלפי אחרים

.א.

ישמח לב מבקשי ה': האדם צריך להיות ער להרגשים הרוחניים שמתעוררים בליבו

כמה טעויות שהשתרשו בהבנת מדת האמת

הנה בין שאר אינשי דעלמא, התקבלו כמה הנחות והבנות בהגדרת מדת האמת אשר בטעות מוחלטת יסודן. ונבוא לברר קמעה את שורשי הטעות ולהעמיד את הדברים על דיוקם ועל מקומם: טעות אחת מיני כמה שהתפשטה בקרב בני אדם, שהם נוטים לייחס את מדת האמת, לאדם שהוא קר מזג - 'א קאלטער מענטש' - שכל מעשיו בנויים ומיוסדים על אדני השכל וההגיון, באמרם, הלא אדם זה אינו סתם אדם כשאר ההמון שמתפעלים ומתרגשים מכל דבר קטן כגדול. אלא הוא אדם בעל שכל ובר דעת גדול מאד, שאינו נגרר ונמשך אחרי הרגשים שלו - הוא אדם מאד 'מחושב ופרקטי'. בו בזמן אשר בני אדם נוטים לקבל התפעלות והתעוררות מרגשי קודש ורוח טהרה שמתעוררים בקרבם. הנה אותו 'קאלטער מענטש' נשאר על עומדו ללא שום התרגשות והתפעלות, כי הוא מחזיק את עצמו לאדם בעל מחשבה שמעביר הכל תחת שבת ההגיון והשכל - ולכן מכנים אותו 'איש אמת'.

לגשת לרוחניות רק עם שכל והגיון זהו שקר גדול

ברם זאת יש לדעת, כי בכל המדובר כלפי עבודת ה' אין מקום לקרירות זו כלל - והקאלטער' הלזה אינו נחשב בכך לאיש אמת כלל! בעוד שבעניני גשמיות אכן יש בכך מן האמת, שאדם קר מזג - אדם שאינו יוצא מגדרו ולא מאבד את ראשו - נחשב לאדם שחי יותר את המציאות האמיתית. הוא אינו שט ומרחף על כנפי הדמיון, אלא עומד נטוע בעולם על שני רגליו. אמנם בכל הנוגע לעבודת ה' אין הדבר כן: התורה והמצוות מיוסדים כל כולם על 'פנימיות' ועל 'נשמה' - כל מצוה שבתורה היא 'שטיק נשמה' - ואם כן מה שייך אפוא לגשת למצוה כמו לענין גשמי?! כל מה שאדם צריך לבקש כאשר הינו ניגש למצוה הוא, לגלות את האמת הפנימית שטמונה במצוה. ומי שמתעלם מן האמת הזאת - 'דעם נשמה'דיגע אמת' - אינו איש אמת כלל! מי שמנסה לגשת

את האמת לאמיתה הפשט או הסוד | אי אפשר לגשת אל רוחניות רק על פי פשט | המשקל הנכון למידת הדייקנות | מה הכוונה במה שאומרים חז"ל "לא דק" | בלימוד פנימיות העיקר הוא לעמוד על רוח הדברים | ביאור מאמר חז"ל "כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם"

האיש אמת הלזה מכחיש את אור הנשמה

ברם, אם אדם יבחון את הדרך האמורה על פי השקפת התורה, הוא יווכח לדעת כי הדרך הזאת היא כל כולה שקר - 'פון אויבן ביו אראפ' - ואין בה אמת כלל. ההנחה הברורה שישנה בידנו היא, שיהודי זה בוודאי מרגיש בודק לפי ערך קדושת שבת! אלא שהוא בודק ובוחן את הרגשים שמתעוררים בקרבו, עם עיניים חיצוניות ועם שכל חיצוני שאומר, שכל זמן שאינו יכול לתפוס את ההרגש בשתי ידיים אין זה הרגש של אמת - אלא דמיון חולף שאין בו ממש. בו בזמן שאם היה בודק את ההרגש במבחן השקפת התורה, היה יודע, שההבנה הזאת נובעת מאמת גשמית ולא מאמת רוחנית - זו לא האמת של הנשמה! הנשמה שלו הרגישה - קדושת שבת! הנשמה שלו כשלעצמה נכבשת כולה מאור השבת שמאיר בה! ואם הוא בחר להתייחס להרגשים הללו רק עם השכל החיצוני שלו, נו, מה הצד כלל לומר שמחמת זה הוא נחשב לאיש אמת?! ישנו צד הרבה יותר גדול לומר שאינו אלא 'פשוטער שקרן'! כי על פי האמת - כפי שאנו יודעים על פי השקפת התורה - הלא ישנם באדם כוחות עדינים וחושיים נשגבים שהם בגדר 'אמת' - כמה מונים מאשר החושים והכוחות הגשמיים שבו. אם כן אפוא, תשאל את האדם הזה: "למה אתה מעלים בכח את הפנימיות שלך?! למה אתה מנסה לעמוד על האמת עם שאר החושים שלך - החושים העבים והגסים המלאים יצר הרע' ותאוות העולם הזה - ולא עם החושים הרוחניים והנעלים שלך?!"

נשמת האדם מתענגת על כל תיבה של תורה

כמו כן אם נשאל אדם: "האם אתה מרגיש את המתקנות והעריבות של התורה?! האם יש לך טעם כשאתה לומד 'שטיקל גמרא'?! וכי אתה מרגיש את האור שנמצא בתיבות התורה הקדושה?!" הנה הבעל

לתורה ומצוות רק עם 'השכל וההגיון שלו', הוא רחוק מאד מן האמת ואינו אלא גוש קרוץ של שקר שנגרר אחר השקר והחיצוניות של העולם. והגם כי יתכן ששורש הדבר נובע מכך שהינו חפץ להיות איש אמת, אמנם למעשה טעות גדולה השתרשה אצלו: הוא מדמה בנפשו שעבודת ה' היא עוד נושא שצריך לסדר כאן בעולם באופן 'פרקטי' - בו בזמן שכל מהותה היא רוחנית מופשטת שצריך עבורה כלים וכוחות אחרים. בלתי אפשרי לגשת לעבודת ה' עם השכל וההגיון הקר בלבד - מוכרחים להכניס לתוך 'התמונה' גם רוח חיים ואש קודש.

הוא טוען: אני לא בעל דמיון אני לא מדמה בנפשי שאני מרגיש קדושת שבת

למשל: אם ניגש לאיש אמת מהזן האמור ונשאל אותו: "הלא אתה לומד והוגה בספרי חסידות, ובוודאי יודע הינך שישנו ענין שנקרא קדושת שבת! וכי כבר זכית פעם להרגיש טעם של קדושת שבת?!" הנה הוא יענה ויאמר: "לא! מעולם לא הרגשתי באמת קדושת שבת! ולא זו בלבד, אלא מי שאומר לך שהוא כן מרגיש קדושת שבת - אתה יכול לומר לו ללא ספק, שהוא פשוט בעל דמיון. הכל חטיבה אחת של דמיונות ותו לא! בשונה מאותו בעל דמיון, אני אדם בעל שכל! אני מנהל את החיים שלי רק על פי הגיון! אני לא נגרר אחר הדמיונות הללו, ואני אומר לך את האמת האמיתית, שאכן מעולם לא הרגשתי קדושת שבת."

במילים אחרות: כדי שזה 'הבעל שכל' יסכים לומר שהוא מרגיש קדושת שבת, שומה עליו לממש קדושה זו בעשר אצבעותיו. כל זמן שקדושה זו מופשטת ונשגבת מבינתו ואינו יכול לתפוסה בידיו - עד שלא ירגיש את כל כולו לווהט ויוקד באש שלהבת של שבת קודש, ופניו יבערו כלפידים מרוב קדושת שבת - הוא לא יודה שהוא מרגיש קדושת שבת! כל זמן שאינו בוער כיורה ורתחת - אשר רק אז יש בידו להורות באצבע ולממש את הקדושה - הוא אינו גורס את ההרגש של קדושת שבת. ולמה?! כי הוא הלא איש אמת! הוא אינו בעל דמיון חלילה! 'דמיונות וחלומות'

נקודות:

אמנם בכל הנוגע לעבודת ה' אין הדבר כן: התורה והמצוות מיוסדים כל כולם על 'פנימיות' ועל 'נשמה' - כל מצוה שבתורה היא 'שטיק נשמה'! כל מה שאדם צריך לבקש כאשר הינו ניגש למצוה הוא, לגלות את האמת הפנימית שטמונה במצוה. ומי שמתעלם מן האמת הזאת - 'דעם נשמה'דיגע אמת' - אינו איש אמת כלל!

כוחות הנפש הרוחניים שבאדם אור התורה בכל עת שלומד. הם מרגישים את הנעימות והעריבות הזאת גם כשהוא לומד קצת משניות עם ברטנורא בלי שום חידושים ומהלכים – אלא שאכן אין מבינים זאת עם השכל הפשוט! הדרך היחידה להרגיש קשר ושייכות לאור התורה – היא דוקא על ידי כח האמונה!

מי שהוא אכן איש אמת אינו מרמה את עצמו לשום צד: הוא אינו נותן לעצמו ליפול לדמיונות שאו; ובונה את האידשקייט שלו על יסודות חזקים ואיתנים. אבל מאידך, הוא גם לא עוצר ומונע בעד כוחות הנשמה – שעל ידם הוא מרגיש התעלות והתרוממות. הוא אינו מתנהג כמו איזה 'פילוסוף' ואיש חכם בעיניו, שמדמה לעצמו שהוא בעל שכל, ולכן הינו מתעלם מהרגשים שעולים וצפים בקרבו

שכל המהולל הזה יאמר: 'איני יודע על איזה אור' אתה שח! אני יודע מהי ישרות והבנה בתורה! אני יודע מהו שכל וסברה נכונה בתורה! מה אתה מדבר איתי על אור ונעימות בתורה?! אכן אני מודה, שאם אני מחדש איזה מהלך חזק בסוגיא, איזה חידוש גדול, אזי אני מרגיש טעם נפלא - 'ממש לעכטיג און זיס'. אבל איני רואה שום שייכות בין ההרגשה הזאת לבין אור ואיזה ענין של 'העכערקייט'. והא ראייה, כי הנה בכל לימוד אחר - כשאני לומד קצת גמרא או איזה משנה פה ושם - איני מרגיש שום אור ושום תענוג."

אולם זאת יש לדעת, כי עד כאן דברי יצר הרע וכל זה הוא אך שקר וכזב! כי כוחות הנפש הרוחניים שבאדם מרגישים את אור התורה בכל עת שלומד. הם מרגישים את הנעימות והעריבות הזאת גם כשהוא לומד קצת משניות עם ברטנורא בלי שום חידושים ומהלכים - אלא שאכן אין מבינים זאת עם השכל הפשוט! הדרך היחידה להרגיש קשר ושייכות לאור התורה - היא דוקא על ידי כח האמונה! **אם אדם רוצה להרגיש בשאר כוחותיו את מה שכוחותיו הרוחניים מרגישים, עליו לגשת לתורה עם 'כח האמונה' בקדושת התורה - ולא עם 'כח ההבנה'.** אם יגש לתורה עם החושים הרוחניים שלו אזי יזכה עם הזמן להרגיש את מתיקות התורה בכל 'שיטקל ושטיקל גמרא' שלומד.

איש אמת יודע איך להעריך את קדושת הצדיקים

דוגמא נוספת: כשרוצים להעריך את גדלותם וקדושתם של הצדיקים ויבואו להעמיד את השאלה: עם איזה 'אמת מדה' משתמשים כדי לדעת זאת? הנה אדם שהוא 'שמה'דיגער איש אמת' יענה על זה: "אין בידי הוכחות וראיות על מעלת הצדיקים -

זה למעלה מההשגות שלי. אבל דבר אחד אני יודע בלי ספק, שבשעה שאני נכנס במחיצתו אני מרגיש שאני שרוי בעולם אחר... האמונה שלי בה' אחד - היא אז במלוא תוקפה ועוזה! אני מתמלא בהכנעה וביראת שמים! אני ממש מרגיש שהוא מעלה ומתקן את נפשי, אני יוצא משם אדם חדש..." לא כן יאמר אותו 'גופניות'דיגער איש אמת', אם תשאל אותו הוא יאמר: "אל תאמין בכל אותם רבי'שע מעשיות - 'דריי מיר נישט קיין קאפ' - אני איש אמת! אני לא קונה את כל 'הסיפורים' הללו. עד שאני לא אראה בחוש ובעיני הכשר שלי איזה מופת עצום ונורא, אני לא מקבל את כל ההנחה הזאת. כל זמן שלא אראה כמו עיני שהצדיק הזה מוסר את נפשו בפועל ממש ואינו יש כ"ד שעות רצופות ומתענה משבת לשבת - איני מכיר בגדלותו".

אל תכבה את רגשי הקודש שבך

והנה אדם זה קובע את כל השקפת החיים שלו על פי ההבנה והחושים הגשמיים; הוא ניגש להעריך את קדושת הצדיק כאילו היה איזה חפץ גשמי שבוחנים אותו על פי כללי השוק. והגם אמת כי יש שבדבריו איזה נקודה של אמת; וכמו שאיתא בחז"ל (במדבר רבה יג, טז): "כל דבר שקר שאין אומרים בו אמת בתחלתו אינו מתקיים" - הוי אומר, בכל שקר ישנו איזו נקודת אמת. כי אילו זכינו, אכן היינו רואים כל דבר רוחני גם בעיני הכשר שלנו; כי תכלית הבריאה היא להוריד את הרוחניות כאן לעולם הזה. ובוודאי היתה בכך שלימות גדולה, אילו היינו יכולים לראות את האור הרוחני של הצדיק אפילו בעיניים גשמיות - שאכן יהיה בידו להראות אותות ומופתים ולהרעיש את הארץ בכוחו ובגבורתו. המצב האמור הזה, שהוא אכן רק צדיק פנימי ואין לו דרך איך להראות את גדולתו לעין כל,

ב.

יושר דברי אמת: האמת לאמיתה היא הנשמה והסוד שבתורה

עולם הפשט אינו אלא לבוש לעולם הסוד! ועוד יותר מכך, כל דרשות חז"ל אינם בעולם הפשט; כי אם בעולם הדרש. חז"ל חיו תמיד 'למעלה מן הפשט'; עד שמצינו (שבת 30) שרב כהנא אמר שכבר סיים כולא תלמודא ועדיין לא ידע כי אין מקרא יוצא מידי פשוטו - כי אכן הפשט לא היה העיקר אצלם.

איש אמת הוא המבקש פנימיות

ובאמת השלימות היא כאשר מורידים את שאר חלקי התורה - רמז, דרש וסוד - לתוך הפשט. ואדם שהוא אכן איש אמת מגיע גם לזה ומבין איך שכל חלקי התורה יחדיו יהיו תמים. אבל הפשטן שרוצה לבסס את כל האידשקייט על 'פשט' - כאילו שהפשט הוא העיקר, והסוד הוא רק כדבר הטפל לו, ועם גישה כזו הינו רוצה לעמוד על אמיתה של תורה - הנה אדם זה אינו אלא 'שקרן' ולא איש אמת כלל. אדם כזה מבלבל את היוצרות ועושה עיקר מן הלבוש וטפל מן הנשמה. זה לא נקרא איש אמת. מי שהוא אכן 'מבקש אמת' הוא ממילא גם 'מבקש פנימיות'; כי הפנימיות עומדת על אמיתה של תורה כמה מונים יותר מהחיצוניות.

הסוד יכיר את הכף! כי האמת לאמיתה היא דרך הסוד; וכמו שמצינו אצל הרמב"ן שכאשר בא לפרש דבריו על פי סוד, הוא מקדים ואומר: "ועל דרך האמת ירמוז". כי הסוד היא נשמת הפסוק - והנשמה היא אמת גדולה יותר מהפשט של הפסוק! והגם שאמרו חז"ל (ביבמות כד): "אין מקרא יוצא מידי פשוטו", הרי זה רק מחמת שהתורה לא יכולה להתגלות רק בלבוש הנשמה - דהיינו הסוד, ולכן היא צריכה גם את הפשט שהוא הגוף לנשמת התורה. אבל זה ברור אשר

האוחז רק בדרך הפשט רחוק מלהיות איש אמת

אחד מהאנשים שגגור בפי העולם לכותות אותו בשם איש אמת הוא אדם 'פשטן'. והיינו אדם שדרכו ללכת תמיד אחר דרך הפשט והבנת הדברים על פי פשוטם. כל דבר מתבאר אצלו בתכלית הפשטות והינו מתרחק מכל מהלך שיש בו איזה ריח שהוא למעלה מן הפשט - 'פון עפעס העכערע זאכן'. אמנם אליבא דאמת אין הפשטן הלזה ראוי לתואר איש אמת כלל וכלל. **כי בשלמא אם התורה אכן היתה מיוסדת רק על דרך הפשט, והוא מצידו אכן דבק ונאמן לכוונת התורה ולכן אינו זו מדרך הפשט, ניחא. אבל התורה הלא מיוסדת גם על עוד שלושה חלקים אשר הם למעלה מדרך הפשט: הלא בתורה ישנם גם רמז, דרש וסוד! נו, נמצא אפוא שהפשטן הנכבד הזה - שמתעלם משאר חלקי התורה - הלא נטה מקו האמת אלפי אלפים פרסאות!**

מהלך ה'פשט' הוא רק לבוש לאמת שהוא דרך ה'סוד'

אם נעמיד על 'מאזני האמת' את דרך הפשט על כף אחת ואת דרך הסוד על כף אחרת, הלא אין ספק שבעולם כי דרך

פרק י"א

וְהוּא מַה שְׁבָאָה עָלָיו הַאֲזְהָרָה (שמות כג),
 "מְדַבֵּר שִׁקְר תְּרַחֵק", וְתִרְאֶה שִׁלְא אָמַר, "מִשְׁקָר
 תִּשְׁמָר", אֵלָּא "מְדַבֵּר שִׁקְר תְּרַחֵק", לְהַעִיר אוֹתָנוּ
 עַל הַתְּרַחֵק הַגָּדוֹל וְהַבְּרִיחָה הַרְבֵּה שֶׁצָּרִיךְ לְבָרַח
 מִנֶּה... וְחַז"ל אָמְרוּ (שבת נה), "חֻזְתָּמוּ שֶׁל הַקְּדוּשׁ
 בְּרוּךְ הוּא אֲמַת". וּבְדוֹאֵי שְׁאֵם הָאֲמַת הוּא מַה
 שֶׁבָחַר בּוֹ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְקַחְתּוֹ לְחֻזְתּוֹ לֹא,
 כְּמַה וְהָיָה הַפְּכוּ מְתַעֵב לְפָנָיו

אל תהיה 'דייקן' היכן שאין צריך לדייק

ככל האמור, הוא גם כלפי אדם שהוא 'דייקן', אדם שנעמד לבאר כל קוץ ותג שיש בלשון שכתוב בספרים - 'צו קוועטשטן יעדעס ווארט' - ולדייק בה דיוק אחר דיוק, ובונה תילי תלים על כל ביטוי וכפל לשון. עצם הדבר 'לדייק' הוא דבר טוב מאד, אבל צריך לתת לזה את המקום והמשקל הנכון; וכגון שכל בר דעת מבין שהגם אמת שצריכים לדקדק בדברי התנאים והאמוראים, ראשונים ואחרונים - או שאר גדולי התורה ששמם קדוש ונערץ בקרב כל ישראל - כמו שמצינו בכמה מקומות בש"ס; וכמו שאמרו (ברכות לג): "רבי חייא בר אבא... דייק וגמר שמעתא מפומא דמרה שפיר כרחב דפומבדיתא", וכמו כן אמרו (ברכות מז): "חייב אדם לומר בלשון רבו" - אבל יחד עם זה מובן מאליו שלא אמורים לדייק בדבריו של כל 'מגיד שיעור' או בעל דרשן ובעל מספר...

ובכלל, גם בגמרא ישנו איזה מהלך של 'לא דק'. כמה פעמים מצינו שאומרים 'לא דק'; שהדברים שנמסרו שם לא היו בתכלית הדיוק. כי יש בזה לימוד שלא תמיד יש מעלה בכך שמדקדקים בכל תיבה. ולא זו בלבד אלא, שעל ידי שלא מדקדקים בכמה תיבות, הנה זה הוא הדרך להורות לנו כי פרט זה אינו עיקר ונוגע לכאן כל כך. וזהו חלק גדול ממדת האמת: שהיכן שלא צריכים לדייק - שאכן לא ידייקו. ואם האדם מתעקש לדייק בכל תיבה, גם כאשר אין זה מן הענין כאן, הרי הוא מטשטש ומסיט בזה את הענין מן המכוון האמיתי. הוא מדבר מזה כאילו שהוא הוא הכוונה - בו בזמן שפעמים שעיקר המכוון הוא ענין אחר לגמרי.

בלימוד פנימיות הדיוק בא על חשבון ה'נשמה' שבדברים

עיקר החסרון של הדייקן בא לידי ביטוי, בכל הנוגע לספרי מוסר וחסידות ובפרט לספרי פנימיות התורה. כי הכלל בתורה הוא שצריך

להיות מבין דבר מתוך דבר. ישנם דברים שהאדם צריך לעמוד עליהם מתוך מה שלמד עד כה - לא מסבירים לו הכל. וכמו שאיתא (שבת לא) שלעתיד לבוא שואלים את האדם אם היה מבין דבר מתוך דבר. וככל שהכלל נכון כלפי נגלות התורה, הנה כלפי פנימיות התורה זה אמת ונכון פי כמה וכמה.

כי כאשר המדובר הוא בנוגע לפנימיות התורה, הנה הפירוש של להיות 'מבין דבר מתוך דבר' היינו, ששומה על האדם לעמוד על 'נשמת הדברים' ועל מהותם. צריכים להבין עם איזה 'רוח' אמרו את הדברים - ורוח זה אינו מפורש בספר אלא נמצא טמון וגנוז בין השיטין. ואם אדם ישקיע את עיקר כוחו כדי להבין כל תיבה ולדקדק בכל אות ואות, הנה מפסיד בזה את 'רוח הדברים' ואת עיקר המכוון. אכן יהיה בידו לחזור על כל הפרק מילה במילה - ממש פלאי פלאים - אבל כל מבין אמיתי תיכף יראה שהלה אינו מבין מה הוא שח... חסר לו 'הווארט' של הענין! אין לו כלל את 'ההרגש' הנכון בסוגיא.

כשהמאמר נשמע 'בשם אומר' הוא מקבל משמעות אחרת לגמרי

איתא בחז"ל (מגילה טו): "כל האומר דבר בשם אומר מביא גאולה לעולם". אחד הטעמים למה אכן צריכים לומר דבר בשם אומר הוא, כדי לדעת איך לעמוד על רוח הדברים. אם אומרים איזה רעיון בשם איזה רב חשוב ונכבד מזמננו יקבלו זאת כדברים נאים ונחמדים - למה לא, 'גאנץ פיין'. אולם אם שוב ישמעו את אותם הדברים, מילה מילה, אלא שכעת ישמעו שאת הדברים הללו אמר, לא אחר מאשר בעל ה'חפץ חיים' בכבודו ובעצמו, הרי עכשיו בבת אחת 'כל החפץ חיים' עומד מתחת לרעיון הזה! נו, הרי כעת יש לכל תיבה משמעות אחרת לגמרי - 'עס איז ממש אנדערע ווערטער' - כעת מתייחסים למימרא זו על פי כל מה שאנו יודעים בעולם על 'ההייליגער חפץ חיים'. עכשיו שומעים כאן דברים אחרים - דברים שלא שמענו עד כה! כל

ג.

דובר אמת בלבבו: האמת יפה כשהיא נצורה בליבך ולא מפורסמת לכל

ולפרסם אותה בחוצות כל העיר - הדרך רחוקה. האמת שעמדת עליה; נועדה בראש ובראשונה עבורך! בכל הנוגע להעמיד את הרבים על האמת הזאת - יש לך עוד הרבה מה ללמוד. שלמה המלך אמר (משלי כג, ג): "אָמַת קְנָה וְאַל תִּמְכַּר" והקושיא ידועה: אם עלי לקנות את האמת, בוודאי שלא אמכור אותה. ויש לפרש בזה, שאת האמת שומה עליך לקנות לעצמך - ולא למכור אותה לאחרים, אל תלך ותמכור אותה לזולתך!

איתא בחז"ל (יבמות סה): "מותר לו לאדם לשנות בדבר השלום וכו' ר' נתן אומר מצוה" - בכל המדובר כלפי 'שלום' ושלא לצער את הזולת, הנה יש לך מצוה גדולה שלא לומר את האמת כמות שהיא. ודבר זה מאד נחוץ לאיש אמת לדעת: כי למעשה אנו חיים בעלמא דשיקרא ולרוב העולם מאד קשה לקבל את האמת כמות שהיא; ולכן לא צריכים לגלות את האמת לזולת. כשאדם רוצה לדבר עם רעהו ולעוררו לעבודת ה', מוטב שידבר איתו בכלליות ומקופאי, ולא

הגה וכל 'קיינשט' יש לה שווי וערך אחר בעינינו. כעת זה כבר שייך לקטגוריה אחרת: זה שייך למהלך 'ולשניט' של החפץ חיים! הרי לנו שעל ידי שאמרו את הדברים 'בשם אומר', מבינים גם את מה שלא נאמר! לפתע באחת אנו קוראים גם את מה שכתוב בין השורות - מבינים את הנשמה ואת הרוח של הדברים.

המבקש אחר נשמת הדברים הוא הינו איש האמת הנכון

כאשר אותו דייקן מתיישב ללמוד קצת מוסר הוא תיכף מתחיל לדייק בכל תיבה, אבל ברוח הדברים של 'המחבר' הוא לא נכנס! זה כבר לא נתפס אצלו! כי זה הלא אינו מוכרח בגוף הלשון... קשה לו לקבל שמנסים להרגיש את כוונת דבריו של המחבר, מבלי להביא ראיה לדברים מלשון המחבר עצמו. אבל מה לעשות שאדם זה בהחלט טועה כאן בדרכו. ונכונים הדברים גם בנוגע לספרי הראשונים; כי הגם שהוא צודק שהראשונים התכוונו לאיזו משמעות מיוחדת במה שהתבטאו כך ולא אחרת, אמנם עדיין ההתעסקות הזו טפילה כלפי העיקר. צריכים לשאול אדם כזה: "האם כבר עמדת על הנשמה של 'השטיקל' הזה - שאתה כבר רץ לדייק בביטויים שיש שם? וכי כבר קבלת את התעוררות הנכונה מדברי המוסר הללו - שאתה כבר רוצה לבנות כאן איזה מהלך מתוך דיוקים בדבריו? האם כבר הרגשת את רוח הדברים של המחבר - שיש לך כבר זמן להתעסק עם 'כפל הלשון' שמצאת? הנה רעך - אשר אחת מטרתו לחפש אחר הנשמה של המוסר, גם אם אינו כזה 'דייקן' כמורך, הוא הרבה יותר איש אמת ממך!" וזה כלל גדול לגבי כל ספרי המוסר והחסידות שלומדים: שעיקר המבוקש וההתעסקות בהם צריכה להיות עם הנשמה של הדברים; לתפוס התפעלות ולגלות את רגשי הלב מעצם הלשונות הנפלאים והנשגבים שהם מתבטאים בהם - ולדעת שזה הרבה יותר 'אמת' מאשר ההתעסקות עם הדיוקים בלשונם.

הצדיק יודע האמת על האדם ואינו אומר

אצל צדיקים תפס המהלך של 'דרכי שלום' מקום נכבד מאד: כי הצדיק הלא רואה על האדם את כל פגמיו תיכף ומיד, הוא יודע כל מה שעובר עליו והוא יודע את מצבו האמיתי עד לאחת. אבל לא יגלה בפניו את כל מה שהוא רואה עליו. כי הצדיק יודע שהאדם לא יכול לקבל את האמת הזאת, ויאמר לו רק מה שמבין בדעתו שאדם זה מסוגל לקבל ממנו באותה שעה. וגם אם הלה הוא אכן מבקש אמת, והוא ממש מתחנן בפני הצדיק שיאמר לו את כל האמת וידיך אותו

נקודות:

במדת האמת ישנו עיקר גדול: אכן טוב ויפה שאתה אוהב את האמת ואתה זכית לעמוד על האמת. אבל מכאן ועד לילך עם האמת הזאת ולפרסם אותה בחוצות כל העיר - הדרך רחוקה. האמת שעמדת עליה; נועדה בראש ובראשונה עבורך! בכל הנוגע להעמיד את הרבים על האמת הזאת - יש לך עוד הרבה מה ללמוד. שלמה המלך אמר: "אָמַת קְנָה וְאַל תִּמְכַּר" והקושיא ידועה: אם עלי לקנות את האמת, בוודאי שלא אמכור אותה

~

את האמת לא מגלים לכל דכפין בלי חשבון. בכל הנוגע לאמת, צריכים לדעת מתי וכמה ולמי אומרים זאת. רק כאשר יודעים בבירור שתצמח מכך תועלת מותר לומר את האמת. אבל סתם כך לגלות את האמת אינו אלא שטות גמורה

בדרך האמת - הנה יגלה לו הצדיק רק אחד מיני אלף ולא יותר. כי הצדיק יודע בנפשו, שחרף כל תחנוניו לדעת את האמת, הנה אחר שכבר יאמר לו את האמת, הלה לא יסבול זאת והינו קרוב ליפול מחמתה לדיכאון הנפש - ועוד יבא בטענות ומענות למה זה גרמו לו כזו עצבות ומרה שחורה. (וכן הדבר כלפי המעלות של אדם: פעמים שהצדיק נמנע מלמנות בפניו את מעלותיו, כי הוא יודע שהלה רק יוסיף מזה גאוה על גאוותו - כי הנה יש לו כעת גם 'חותם' מהצדיק שאכן הוא בעל מעלה גדולה. נמצא שיש סיבות לצדיק להימנע מלומר לאדם - גם את החסרונות וגם את המעלות).

התורה אינה מגלה צפונותיה

הראיה הגדולה ביותר על הענין של 'ואל תמכור' היא מה שרואים בסודות התורה: התורה עצמה מלאה סודות עד אין קץ, ממש כל כולה רזין דרזין, ולמעשה אינה מגלה את צפונותיה וסודותיה חוצה. אם היה השי"ת נוהג כמו אותם אנשי אמת - שיומם ולילה הם עסוקים בלוודא שכל אחד ידע את האמת שלהם, הנה גם היה השי"ת מגלה את הסודות לכולם. הלא הסודות הללו הן אמיתה של תורה - איך מותר להעלים אותם כל כך?! אלא מאי: היא הנותנת! אכן מחמת שזו היא האמת אין נאה לה להתגלות ברחובות קריה. ואם ישנו מצב שאפשר לגלות בו את האמת - הנה זו זכות נדירה ממש ויוצאת מן הכלל: צריכים להיות אדם גדול מאד וגם שיהיה זמן מיוחד לזה; כמו שאיתא בזה"ק (ח"ג ק"ח). שהתנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי קיבל מן השמים הורמנא ורשות לגלות את האמת. וזה מורה על גודל מדרגתו, כי בדרך כלל לא שייך לגלות את כל הסודות התורה הללו בעלמא דשיקרא.

המפרסם האמת הוא טיפש ושוטה

איש אמת מעושה ומזויף, אינו עושה עם האמת שלו - את מה שהתורה עושה עם האמת שלה. אלא הוא מתהלך כל היום עם המצוה הגדולה שמונחת לו בחיקו: לומר את האמת לזולת. הוא חייב למכור את האמת שלו בכל העיר... אדם כזה, במקום לכנות אותו איש אמת, היה נאה לו יותר אילו היו מכנים 'טיפש' 'שוטה'... כי את האמת לא מגלים לכל דכפין בלי חשבון. בכל הנוגע לאמת, צריכים לדעת מתי וכמה ולמי אומרים זאת. רק כאשר יודעים בבירור שתצמצם מכך תועלת מותר לומר את האמת. אבל סתם כך לגלות את האמת אינו אלא שטות גמורה.

שתי התייחסויות לאמת

אדם שהוא 'ריכטיגער איש אמת' שמתנהג עם האמת כמו שהתורה מתנהגת עם האמת; - יש לו שני מהלכים שונים: מהלך אחד הוא כלפי האמת לעצמה, ששם הוא מתנהג עם הכלל של 'אמת קנה'. הוא יודע שעליו להיזהר ולהישמר מכל דיבור של שקר; עליו להיות מבקש אמת שמתייחס לכל דבר שבקדושה בכבוד רב, ברצינות ובאחריות; עליו להסיר מעליו את כל החשבונות ואיש והנגיעות שמעלימים ממנו את האמת! הוא צריך לאהוב את האמת ולחפש את האמת של תורה ומצוות - 'די נשמה'דיגע אמת'. וכמובן שתחילה וראש לכל דבר עליו לשפוך שיח לפני קונו ולבקש רחמים שאכן יזכה למדת האמת.

ושוב בצד זה יש לו מהלך נוסף של האמת כלפי הזולת: ששם הוא מתנהג עם הכלל של 'ואל תמכור', הוא יודע ששומה עליו להיות ערליכער איד ולהתנהג עם האמת על פי דרכי התורה, וטרם שניגש לדבר עם זולתו איזה ענין של 'אמת' הוא מחשב בדעתו: מה מותר לי לגלות כעת, ומה אסור לי לגלות? כמה אני יכול לגלות וכמה עלי להסתיר בינתיים? באיזה אופן אני יכול לדבר כעת מן האמת? הוא יודע שאת האמת הפנימית שלו הוא צריך לשמור לעצמו ולהעלימו מזולתו. הוא מכיר את המציאות שרוב בני אדם אינם יכולים להכיל ולקבל את האמת, והוא מבין שאת רוב האמת עליו לקבור עמוק עמוק בליבו פנימה...

זה שייך כלפי הצדיקים או אצל שום נברא, מלבד אצל מלך מלכי המלכים הקב"ה, אשר הוא אחד יחיד ומיוחד והוא תקיף ובעל היכולת ובעל הכוחות כולם. ואשר על כן פשוט וברור הדבר, שאין שום מציאות וענין שמתפללים אל הצדיקים ומבקשים מהם.

אמנם הגם כל האמור, ישנו ענין להתפלל אל הקב"ה אצל קברי הצדיקים, והוא מצד שני עניינים בדרך כלל. א' מצד מה שקבר וציון של צדיק הוא מקום קדוש, והתפלה במקום קדוש מסוגלת להתקבל ביותר לרצון לפני ה'. ב' מה שיכולים לעורר רחמים בזכותו של הצדיק הטמון בזה המקום, שהרי הצדיק יש לו זכות גדולה בשמים, וכאשר פוקדים את ציונו מזכירים ומעוררים את זכויותיו הגדולות, ובוזה יכולים לבקש ולעורר רחמים רבים בזכות הצדיק.

ומלבד זאת יש ענין נוסף בתפילה על ציון הצדיקים, אשר באמת אינו בגדר תפלה רק בגדר 'השתדלות'. וכמו שיש 'השתדלות גשמית' שהולכים לרופא בשעת חולי ר"ל, כך ישנו מושג של 'השתדלות רוחנית' של הליכה אל הצדיק. וכמו בשעה שהולכים אל הרופא, פשוט הדבר שאין מתפללים אליו, אלא יודעים שזה הוא רק בגדר 'השתדלות'; לבקש ממנו שיעשה את אשר ביכולתו לרפא את החולה. כך גם כאשר הולכים אל הצדיק, אשר הוא יודע את דרכי המתקת הדינים ויודע איך להתפלל כראוי, הנה משתדלים בזה אצלו עבור הישועה, ומבקשים ממנו כי יתפלל בעדו לפני ה'. ודבר זה שייך הן אצל הצדיקים אשר המה בין החיים בעולם הזה, וגם בציון של הצדיקים שהם בעלמא דאתי. שהרי אנו מאמינים בתחיית המתים, וגם עתה ישנו קיסטא דחיותא של הנפטר בקברו, ולכן יכולים לדבר אל הצדיק כמו שדברו אליו בהיותו בחיים חיותו בזה העולם, ולבקש ממנו טובה שיתפלל לפני כסא הכבוד ויעורר רחמים רבים.

וכל מה שנתבאר בזה, שייך ודאי ביותר אצל קברי צדיקים, אבל באמת אפילו אצל שאר בני אדם יש גם כן איזה ענין לילך על קברם להתפלל, והוא על פי מה שאמרו ז"ל (וזה"ק ח"א רסח. ועי' בילקוט ראובני פר' בשלח אות קפה) שאלמלא תפילת המתים לא היה העולם קיים. דהיינו שהמתים מתפללים תמיד לפני הקב"ה. ולכן יש ענין לילך לקברים להתפלל באופן של השתתפות עם תפילת המתים, ויכולים להרגיש התעוררות על ידם ע"י ההשתתפות עם תפילתם.

פטירתו של הרה"ק רבי לייבוש היתה ביום כ"א אדר, ביומא דהילולא של הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק ז"ע, והוא ג"כ יום פטירתו של הרה"ק מפרסיטיק ז"ע אביו של הרה"ק מקאלאשיץ ז"ע. ופלא הדבר, אשר בעת שנפטר הרה"ק מפרסיטיק, הגיב רבי לייבוש ואמר: 'ער איז אוועק אין א גוט'ן טאג, ער האט זיך גוט אויסגעקליבן' (הוא נפטר ביום טוב, הוא בחר טוב לעצמו), והנה אחר כמה שנים נפטר גם הוא עצמו ביום זה.

הרה"ק רבי לייבוש אבד"ק צאנו ז"ע בנו של הרה"ק רבי אהרן מ'קרייז' צאנו ז"ע, היה בזיוור חתנו של הרה"ק מראזוואדוב ז"ע, והיה חביב אצלו עד מאד. אמנם אחר תקופה קצרה נפטרה אשתו הרבנית בצעירותה. אחר פטירתה התבטא הרה"ק מראזוואדוב ואמר: 'עס איז מיר מער א שאר דעם איידעם ווי די טאכטער!' (הכל לי יותר על חתני שאיכדתי, מאשר על בתי! כלומר שבאופן אישי הוא מפסיד יותר מכך שחתני יעזוב אותו כעת), כי היה מחשיב את רבי לייבוש עד מאד. ורבי לייבוש בעצמו - הגם שהתחתן בשנית - היה מכנה את הרה"ק מראזוואדוב כל ימיו בכינוי 'דער שווער'.

פעם נסע כ"ק מרן רבינו הזקן ז"ע לעיר צאנו להשתטח שם על הציון הק', והתלוה אליו בנו כ"ק מרן רבינו ז"ע. ובהיותם בצאנו הלכו לבקר את המרא דאתרא הרה"ק רבי לייבוש, והתגלגלה השיחה אודות ענין ההשתטחות על ציונים של צדיקים. ענה רבי לייבוש ואמר: 'דער שווער האט מיר מגלה געוועהן ממש אלעס, זאכן וואס ער האט נישט מגלה געוועהן אפילו פאר די קינדער, האט ער מיר מגלה געוועהן' (חותני - הרה"ק מראזוואדוב - גילה לי ממש הכל, ואף דברים שלא גילה לבניו, גילה אותם אלי), כי אכן היה רבי לייבוש חביב מאד אצל הרה"ק מראזוואדוב כנזכר. [באמרו כך, רמז כ"ק רבינו לאביו כ"ק רבינו הזקן שיבקש ממנו לומר לו מאותם הדברים שגילה לו הרה"ק מראזוואדוב. הגיב רבינו הזקן ואמר לו: 'ער וועט דאך נישט וועלן, ער וועט דאך נישט וועלן זאגן...'] (הוא הרי לא ירצה, הוא הרי לא ירצה לומר...). רבי לייבוש שם לבו אל הדברים שבין כ"ק רבינו לאביו, ואמר: 'א וודאי וועל איך נישט וועלן, דער שווער האט מיר געזאגט, ענק האט ער נישט געזאגט! וועל איך גיין פארציילן?! א וודאי וועל איך נישט וועלן...' (ודאי לא ארצה, הרי חותני אמר לי, ולכם לא אמר! וכי אלך וואספא? ודאי לא ארצה בזה...)]. והמשיך בדבריו שפתח בהם, ואמר: 'אבער די כוונה פון גיין אויף א ציון האט ער מיר נישט געזאגט, ווייס איך נישט ווי אזוי מען גייט אויף א ציון' (אבל את הכוונה של הליכה להשתטח על 'ציון' לא אמר לי, ולכן אני יודע איך הולכים על ציון). הגיב רבינו הזקן ואמר לו, כי איתא מהאריה"ק אשר ההולך על ציון ואינו יודע את הכוונה הנכונה בדבר, הרי זה נחשב ל'דורש אל המתים'. ע"כ.

ובאמת יש בענין זה טעות שהשתרשה אצל רבים, ותמצית הדברים על פי פשטות הדברים היא: כי הנה שגור בפי ההמון לומר שהולכים 'להתפלל' או 'לבקש ישועה' בציון הק' של צדיק פלוני וכו'. אבל צריכים מאד לדייק בענין זה, ויש לדעת ולהדגיש בכל תוקף, שאין שום מציאות של תפלה אל צדיק ח"ו; שהרי אחד מ"ג עיקרי האמונה הוא "שהבורא ית"ש לו לבדו ראוי להתפלל ואין לזולתו ראוי להתפלל". והיינו כי הפירוש של 'תפלה' היא, אשר האדם פונה אל מי שהיכולת בידו, והוא מתקרב אליו ע"י התפלה ומתחנן אצלו ומבקש מלפניו לפי שהיכולת בידו. ופשוט וברור הדבר, שאין דבר